

Täysistunto

Keskiviikko 15.2.2017 klo 14.01—18.37

8. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2015

Kertomus K 4/2016 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 3/2016 vp

Ainoa käsittely

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 8. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 3/2016 vp.

Keskustelu asiasta alkaa: perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Lapintie.

Keskustelu

16.09 **Annika Lapintie vas** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoisa oikeuskansleri ja hyvät edustajat! Perustuslakivaliokunta on käsitellyt oikeuskanslerin kertomuksen vuodelta 2015, ja valiokunta sai mietintönsä valmiiksi 20. joulukuuta 2016. Otan nyt esille muutamia kohtia, joihin valiokunta erityisesti on halunnut kertomuksesta antamassaan mietinnössä kiinnittää huomiota.

Oikeuskanslerin kertomukseen sisältyy vakiintuneen käytännön mukaisesti oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot. Oikeuskansleri Jonkka nostaa omassa puheenvuorossaan esille — edelleen — huolensa lainvalmistelun laadusta. Jo myös edellisen vuoden, siis vuoden 2014, kertomuksessa oikeuskansleri ilmaisi huolen lainvalmistelun laadusta ja kiinnitti silloin erityistä huomiota oikea-aikaiseen poliittiseen ohjaukseen ja kunnollisen lainvalmistelun mahdollistavien aikataulujen merkitykseen. Tuolloin perustuslakivaliokunta, siis yli vuosi sitten, mietinnössään yhtyi oikeuskanslerin huoleen ja totesi lainvalmistelun laadun ongelmalliseksi. Sitten perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt asiaan huomiota myös esimerkiksi julkisen talouden suunnitelman käsittelyn yhteydessä, ja edelleen tässä mietinnössä valiokunta toistaa huolensa lainvalmistelun laadusta.

Yhtenä esimerkkinä valiokunnan kannanotoista toteamme: "Vaikka monet hallituksen esitykset ovat hyvin valmisteltuja ja korkeatasoisia, joukkoon mahtuu yhä myös heikosti valmisteltuja esityksiä." Katsotaan, että "erityisen huolestuttavaa on, että puutteellisesti valmisteltujen joukossa on ollut myös yhteiskunnallisesti merkittäviä, laajoja lakihankkeita, jotka on tuotu eduskuntaan kiireellä ilman, että niihin on ehditty tehdä esimerkiksi kunnollisia vaikutusarvioita tai säätämisyjärjestysperusteluja". Perustuslakivaliokunta painottaa erityisesti perusoikeusvaikutusten asianmukaista arviointia.

Nyt käsiteltävänä olevassa mietinnössä perustuslakivaliokunta myös toistaa käsityksensä siitä, että ei ole asianmukaista eikä hyvään lainvalmistelutapaan kuuluvaa sellainen menettely, jossa Oikeuskanslerinviraston kehoitus hallituksen esityksen säätämisyjärjestystä koskevan jakson täydentämiseksi on joissain tapauksissa pyritty torjumaan esityksen nopean eteenpäinviemisen tarpeella. Lausuntokierrosta on toisinaan haluttu kiireellisyys-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

teen vedoten ajallisesti typistää tai jopa luopua siitä kokonaan. Perustuslakivaliokunta on esittänyt huolensa myös siitä, että tiedossa ollut keskeinen perustuslaillinen ongelmakohta on sivuutettu lainvalmistelussa.

Otan nyt tämän mietinnön ulkopuolelta esille muutamia perustuslakivaliokunnan lausuntoja, joissa tähän lainvalmistelun tilaan on kiinnitetty huomiota.

Esimerkkinä perustuslakivaliokunnan lausunto 19 vuodelta 2016, valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017—2020: Tässä lausunnossa valiokunta toistaa useita kertoja toteamansa lähtökohdan, että valtiosääntöoikeudellisia näkökohtia ei voida hallituksen esityksissä sivuuttaa tai korvata hallitusohjelmaan tai valtion talousarvioon kohdistuvilla viittauksilla. Lisäksi valiokunta toteaa, että kyse ei yksinomaan ole valmistelevien virkamiesten ammatillisesta osaamisesta, vaan taloudellinen tilanne ja säästötarpeet ovat saadun selvityksen mukaan tuoneet enenevässä määrin kiirettä ja poliittiselta taholta tulevaa painetta virkamiesvalmisteluun, minkä seurauksena valtiosääntöoikeudelliset näkökohdat saattavat jäädä vähälle huomiolle. Perustuslakivaliokunta on myös käytännössään todennut, että perusoikeuksien tasoon liittyvien ehdotettujen muutosten ja tulevien muiden uudistusten yhteisvaikutus ei saisi muodostua kohtuuttomaksi. Tämän vuoksi valiokunta on katsonut, että samaan asiakokonaisuuteen liittyvien uudistusten toteuttaminen erillisillä hallituksen esityksillä voi merkitä sitä, että perustuslakivaliokunta joutuu arvioimaan tiettyä esitystä puutteellisten tietojen perusteella eikä voi ottaa arvioinnissaan huomioon eri esitysten kumulatiivisia vaikutuksia. Samoin valiokunta huomauttaa, että samaan lainsäädäntökokonaisuuteen liittyvät samanaikaiset uudistukset tulisi pyrkiä kokoamaan yhteen hallituksen esitykseen tai arvioimaan tällaisten samoihin perusoikeuksiin liittyvien uudistusten vaikutuksia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Toisena esimerkkinä perustuslakivaliokunnan lausunto 60/2016, joka koski valtion yhtiöomistusta ja omistajaohjausta. Tästä hallituksen esityksestä kävi ilmi, että se oli ollut lainsäädännön arviointineuvoston käsiteltävänä. Siitä huolimatta perustuslakivaliokunta joutui toteamaan, että hallituksen esitystä vaivaavat edelleen samat puutteet kuin mihin lainsäädännön arviointineuvosto kiinnitti huomiota. Valiokunta totesi myös, että vuoden 2016 valtiopäivillä hallitus on antanut useita myös perustuslain kannalta merkityksellisiä esityksiä niin myöhään, että eduskunnalle on jäänyt kohtuuttoman lyhyt aika niiden käsittelyyn.

Perustuslakivaliokunnan lausunto 16/2016 koski valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä. Tämän osalta oikeusasiamies oli arvioinnissaan todennut lakiehdotuksen valmisteluvaiheessa, että hallituksen esityksessä on ongelma, ja lainvalmistelun asianmukaisuuden kannalta perustuslakivaliokunta piti huolestuttavana, että tiedossa oleva keskeinen perustuslaillinen ongelma on sivuutettu lainvalmistelussa siitä huolimatta, että se on ollut tiedossa.

Perustuslakivaliokunnan lausunto 45/2016 koski ympäristönsuojelulain muuttamista, ja siinä todettiin edelleen, että säätämisperusteluiden asianmukaisuus edellyttää myös perustuslakivaliokunnan käytännön asianmukaista huomioimista.

Ehkä viimeisenä esimerkkinä otan perustuslakivaliokunnan lausunnon liikennekaaresta, jossa valiokunta nosti esille huolensa siitä, että rangaistussäännöksen avoimen muotoilun taustalla on se, että perusteluksi esitettiin nimenomaan sääntelyn keventämistavoite. Valiokunta painotti, että sääntelyn keventäminen ei ole asianmukainen peruste perustuslain asettamista vaatimuksista poikkeamiselle. Erityisen valitettavana asiana valiokunta totesi, että sääntelyn keventämisen tavoitteella pyritään perustelemaan epätasomallista sään-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

telyä, erityisesti kun otetaan huomioon, että aikaisemmassa, vuoden 2016 valtiopäivien lausunnossa 10 oli otettu selkeästi esille seuraamissääntelyyn kohdistuvia täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksia.

Mietinnön ulkopuolelta toteaisin, että viime vuodenvaihteessa ja alkuvuoden aikana perustuslainmukaisuuden valvonnasta ja perustuslakivaliokunnan roolista on käyty vilkkaasti myös julkisuudessa keskustelua. Tässä keskustelussa on muun muassa ehdotettu uuden toimielimen perustamista valtioneuvostoon arvioimaan lakiehdotuksia perus- ja ihmisoi-keusnäkökulmasta ja kannettu huolta lainvalmistelun resursseista. Tällainen keskustelu on hyvin tärkeää, ja perustuslakivaliokunta on halunnut tähän keskusteluun antaa myös oman panoksensa. Muun muassa nyt käsiteltävänä olevassa mietintöluonnoksessa valiokunta on todennut oikeuskanslerin tehtävästä tarkistaa valtioneuvoston yleisistuntojen ja presiden- tin esittelyjen esittelylistoja ja tässä kirjoittanut tietoonsa saamasta käytännöstä, että tar- kastusta varten on aikaa yleensä alle kaksi työpäivää. Tässä ajassa on paitsi tarkastettava esittelylistat myös käytävä tarvittavia korjauksia koskevat keskustelut ministeriön virka- miesten kanssa. Asian laadusta riippuen ministeriö voi informoida Oikeuskanslerinviras- toa hallituksen esityksen oikeudellisissa kysymyksissä jo hyvissä ajoin aikaisemmin. Pe- rustuslakivaliokunta toistaa käsityksensä siitä, että tällainen menettely on suositeltavaa. Ja ehkä erityisesti sen julkisuudessa olleen keskustelun siivittämänä voisin vielä alleviivata, että henkilökohtaisesti pidän sitä erittäin suositeltavana, että ongelmakohdat tuodaan riit- tävän ajoissa oikeuskanslerin tietoon. Tällä tavalla Oikeuskanslerinvirastolla on huomatta- vasti paremmat mahdollisuudet paitsi perehtyä asiaan myös vaikuttaa havaittuihin puutte- iisiin, ja tämä puolestaan edesauttaa asian käsittelyä niin eduskunnassa kuin perustuslakiva- liokunnassakin.

Kuitenkin perustuslakivaliokunta haluaa korostaa edelleen, että lainvalmisteluprosessis- sa avainasemassa perustuslaillisten näkökohtien huomioon ottamisessa ovat asianomaiset ministeriöt. Valmisteluvaiheessa tapahtuvien puutteiden ja virheiden korjaaminen proses- sin myöhemmissä vaiheissa voi olla todella vaikeaa — liki mahdotonta, jos katsotaan niitä suuria lakihankkeita, joita ei ole sitten ehditty korjata. Valiokunnan mielestä ministeriöi- den on huolehdittava, että niissä on riittävästi ammattitaitoista, myös perustuslakikysy- myksiä tunnistavaa ja tuntevaa henkilökuntaa.

Tämän lisäksi perustuslakivaliokunta jo viime vuoden puolella on päättänyt järjestää maaliskuun alussa seminaarin perustuslakikontrollista ja perustuslakivaliokunnan työn ke- hittämisestä.

Tämän mietinnön yhteydessä perustuslakivaliokunta on toistanut jo aiemmassa mietin- nössä esittämänsä näkemykset siitä, että eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin työnjaon ja yhteistyön kehittämismahdollisuuksia tulisi selvittää.

Lopuksi totean, että perustuslakivaliokunta ei ole erikseen arvioinut oikeuskanslerin yk- sittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja. Voisin vielä tähän todeta, että mielestäni näissä lain- valmistelun ongelmissa on aivan riittävästi ainesta mietinnöksi ja pohdittavaksi ihan muu- tenkin, että senkään vuoksi näiden yksittäisten ratkaisujen arvioiminen ei ole ollut perus- teltua.

Valiokunnan kannanottoehdotuksena on, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa ker- tomuksen johdosta.

16.23 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Hyvä oikeuskansleri! Hyvät edusta- jakollegat! Valiokunnan puheenjohtaja kävi varsin laajasti läpi tuon perustuslakivaliokun-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

nan mietinnön, ja valiokunta on keskittynyt näihin lain säätämisen haasteisiin. Jo lähetekeskustelussa oikeuskansleri Jaakko Jonkan puheenvuoro "Oikeusvaltion puolesta — Maata on lailla rakennettava" nousi keskusteluun, ja se on itse asiassa aiheuttanut keskustelua myös tuon lähetekeskustelun jälkeen. Oikeuskansleri kirjoittaa:

"Lakeja valmisteltaessa ja sovellettaessa olisi tarkasteltava oikeusjärjestystä kokonaisuutena. Perustuslailla ja erityisesti perusoikeuksilla on tietysti keskeinen asema. On kuitenkin huomattava, että perusoikeuksia koskevilla säännöksillä on sisällöllinen ydinalueensa ('kova juridinen ydin'), mutta mitä etäämmälle siitä mennään, sitä enemmän mukaan tulee arvosidonnaisuutta. Tämä herättää muun muassa kysymyksen, voiko käytännössä käydä niin, että tulkinnassa oikeus ja politiikka sekoittuvat — ja äärimmillään jopa niin, että politiikka tulee tulkintaan oikeuden kaavussa. Missä on oikeuden ja politiikan raja? Milloin tulkinnassa ollaan jo oikeuden tuolla puolen?

Kyse on oikeuden ja politiikan välisen tasapainon etsimisestä. Kokenut lainvalmistelija ja juristiprofessori kirjoittaa: Tasapaino järkkyy, jos perustuslakiin kirjoitettuja arvoja ei oteta todesta. Mutta se järkkyy myös, jos 'perustuslakiasiantuntijat katsovat voivansa antaa tieteellisiä vastauksia kysymyksiin, jotka ovat poliittisia'. Kirjoittaja korostaa, että perustuslakikysymyksiä ei voida ratkaista pelkällä asiantuntijatiedolla. 'Perustuslakien tulkinnassa on kysymys siitä, miten perusoikeuksissa ilmaistuja arvoja — yhdenvertaisuutta, yksityiselämän suojaa ja sananvapautta — on sovellettava käsillä olevassa konkreettisessa lakihankkeessa. Tämän arvioiminen on pikemminkin arvopoliittikkojen kuin juristien työtä.'"

Näin kirjoittaa oikeuskansleri Jaakko Jonka oikeuskanslerin puheenvuorossa "Oikeusvaltion puolesta" tässä asiakirjassa. Tämän jälkeen asiahan on ollut keskustelussa ja julkisuudessa. Pidän tällaista pohdintaa, mitä Jonka tässä omassa puheenvuorossaan esille nosti, enemmän kuin tervetulleena. Tämän jälkeen julkisuudessa on oikeuskansleri todennut, että "pidän täysin kestäättömänä, jos kiireellä ja poliittisella paineella edes yritetään perustella hyvän lainvalmistelun periaatteiden syrjäyttämistä". Olen tästäkin täysin samaa mieltä. Ja onneksi tässä on toteamus, että "jos" näin on toimittu tai halutaan toimia.

Tietenkin perusoikeus vastaan perusoikeus -pohdinta on aina paikallaan. Siitä on tässä salissa monet kerrat käyty keskustelua. Mutta nyt, kun oikeuskansleri Jonka on ymmärtääkseni viimeistä kertaa täällä paikalla ja tämä on ollut laajasti julkisuudessa ja keskustelussa, haluaisin kysyä, että kun tästä ehkä pieni kohu nousi, niin julkisuudesta on saanut sellaisen kuvan, että nämä ongelmat ovat olleet tällä hallituskaudella jollain tavalla poikkeuksellisia. Kun te olette toiminnut nyt 10 vuotta oikeuskanslerina, kohta 17 vuotta oikeuskanslerin apulaistehtävän kanssa yhteenlaskettuna, niin teillä on pitkä aikajänne hivenen arvioida tätä, onko tässä jollain tavalla poikkeuksellinen tilanne ollut tällä kaudella. Tietysti täytyy ehkä itse todeta siihen, että kyllä haasteetkin ovat olleet poikkeuksellisia ja hankkeet isoja ja merkittäviä. Mutta haluaisin hivenen tästä kuulla teiltä. Pyydän varmaan vielä vastauspuheenvuoronkin tuossa myöhemmin, mutta jos en pyydä, niin kiitän teitä pitkästä hyvästä työstä oikeuskanslerin vaativassa tehtävässä ja toivotan ansaittuja eläkepäiviä.

16.28 Ville Niinistö vihr: Arvoisa puhemies! Pääministerin ilmoituksen myötä pääsee varmasti eduskunnan istuntosalissa ensi viikolla keskustelemaan myös lisää näistä hallituksen valmisteluista liittyen perustuslainmukaisuuden varmistamiseen ja hyvään lainsäädäntötapaan. Olen kyllä hyvin huolissani tämänkin kertomuksen pohjalta, mitä perustusla-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

kivaliokunta käsitteli, mutta myös pidemmän kokemuksen varrelta siitä, miten jotenkin tämä laillisuuden arviointi- ja varmistusprosessi on irtautunut valtioneuvoston valmistelusta erityisesti talouspolitiikasta tulevasta päätöksenteosta. Näiden kahden maailman kohtaaminen on niin etäällä, että huoleni on se, että vaikka laillisuusviranomaiset ja oikeuskanslerikin mielestään joskus ehkä huomauttavat, että asioita pitäisi valmistella tietyllä tavalla, niin tämä ei niin sanotusti tunnu menevän perille, eli nämä kevyet huomautukset eivät enää riitä. Tähän haluaisinkin kuulla oikeuskanslerin näkemystä, miten voidaan varmistaa, että sekä oikeusministeriön lainvalmisteluyksikkö että laillisuusvalvojan roolissa Oikeuskanslerinvirasto voivat varmistaa, että valmistelijalle lakiesityksestä annettavat huomautukset ja huomiot todellakin otetaan huomioon. Se olisi kaikkien etu, että ei tavallaan väkisin viettä valtioneuvostoon asti esityksiä, joitten perustuslainmukaisuus on epäselvää valtioneuvostossa.

Sen lisäksi olen huolissani siitä, että hallitus on puhunut lainsäädännön arviointineuvostosta niin kuin se ratkaisisi tämän ongelman. Se tekee tärkeää työtä, mutta sehän arvioi ensisijaisesti talousvaikutuksia lainsäädännöstä, ei perustuslainmukaisuutta, joten se ei mitenkään korvaa Oikeuskanslerinviraston ja oikeusministeriön roolia. Perustuslakivaliokunnan jäsenenä olen huolissani siitä — ja haluaisin kuulla myös oikeuskanslerilta vastauksen tähän julkiseen keskusteluun — että tällä hallituksella kiireen ja talouspolitiikan paineen lisäksi on tämä erityinen ongelma, [Puhemies koputtaa] jota oikeuskansleri... — Tulenko eteen?

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Joo. [Puhuja siirtyy puhujakorokkeelle]

Kiitos, puhemies! — Niin, oikeuskansleri toi esille lehtihaastatteluissa, että tällä hallituksella on erityisiä tietyn tyyppisiä perusoikeusongelmia, ja tähän haluaisin kuulla myös vähän täsmennyksiä, mitä hän tällä tarkoittaa. Itse näkisin näin, että missään asioissa, mutta erityisesti ihmisoikeus- ja perusoikeuskysymyksissä, ei ole hyvää lainsäädännön valmistelua, jos hallituspuolueet sopivat poliittisesti kompromisseista, joiden tiedetään olevan todennäköisesti tai hyvin mahdollisesti perustuslain vastaisia, eli kokeillaan kepillä jäätä. Sellainen toimintatapa ei ole hyvä. Perustuslakivaliokunta ei voi olla elin, jonne heitetään asioita testattavaksi, että saako näitä oikeuksia ottaa pois, vaan valtioneuvoston oman valmistelun pitäisi lähteä siitä, että lainsäädäntö on jo itsessään hyvän valmistelutavan mukaista ja täyttää perustuslainmukaisuuden kriteerit. Jos tällainen ajattelutapa ministeriöissä yleistyy, niin se on myös kohtuuton taakka itse oikeuskanslerille ja Oikeuskanslerinvirastolle, eli ministeriöillä ja oikeusministeriöllä on myös velvoite pyrkiä etsimään ratkaisuja, joiden tiedetään suurella todennäköisyydellä olevan perustuslain mukaisia.

Itse näen, että tässä on siis laajemmasta asiavyyhdestä kysymys, ja tämä vuoden 2015 kertomus tuo esille erityisesti näitä lainsäädännön talouspolitiikasta tulevista paineista ja poliittisista paineista tulleista kiireistä johtuvia ongelmia, joita useissa aika merkittävässäkin lainsäädäntöhankkeissa on ollut. Itse ministerinäkin koin, että valtioneuvoston jäsentenkin keskuudessa, ihan siinäkin hallituksessa, missä itse olin, tietynlainen kunnioitus tätä lainsäädäntöprosessia ja laillisuusarviointiprosessia kohtaan on heikentynyt. Ehkä poliitikot tarvitsisivat vähän laajempaa koulutusta siitä, että ei lähdetä edes yrittämään asioita siitä kovin kapeasta aukosta läpi, perustuslain ja lainvalmistelun kannalta — tämä koskee kaikkia puolueita ja kaikkia aateryhmiä — vaan yritettäisiin etsiä ensisijaisesti sellaista rat-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

kaisua, joka täyttäisi nämä lainvalmistelukriteerit mahdollisimman hyvin. Silloin isotkin poliittiset hankkeet etenevät mahdollisimman hyvin. — Kiitos.

16.33 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa herra puhemies! Arvoiset Suomen kansan edustajat! Arvoisa herra oikeuskansleri! Kun puhutaan oikeuskanslerin kertomuksessa vuodelta 2015 käyttämästä puheenvuorosta, joka liittyi lainvalmistelun tasoon ja perustuslakitulkintoihin, ja ennen kaikkea, kun puhutaan siitä keskustelusta, joka julkisuuteen sen seurauksena leimahti, kun keskustelussa ensin perustuslakiblogissaan pari kunniaansa ilmeisesti loukatuksi kokenutta perustuslakiasiantuntijaa hyökkäsi erittäin voimakkaasti oikeuskansleri-instituutiota vastaan ja kyseenalaisti koko instituution merkityksen ja kun keskustelussa oikeuskansleri itse antoi Helsingin Sanomille haastattelun, jossa jatkoi tätä keskustelua, jota sitten kommentoivat samassa lehdessä pöyristyneinä muutamat valtiosääntöoppineet, niin tässä keskustelussa on erotettava selvästi kaksi asiaa:

Toinen kysymys on lainvalmistelun tasosta. Itse olen ollut täällä lähes 40 vuotta, mutta kun olen tutkinut vähän asiakirjoja, niin voin sanoa, että lainvalmistelun tasosta ja sen puutteista on keskusteltu tässä talossa melkein sata vuotta. Jo 20-luvulta löytyy perustuslakivaliokunnan kannanottoja ja sitten löytyy muistaakseni 80-luvulta eduskunnan puhemiesneuvoston kannanottoja ja monia muita kannanottoja, joissa on kiinnitetty huomiota lainvalmistelun tasoon ja siinä oleviin ongelmiin. Kaiken tämän jälkeen pitää sanoa, että on tapahtunut valtavaa, valtavaa edistystä vuosikymmenten kuluessa, mutta totta kai rimakin on asetettu yhä korkeammalle. Sellaisia vaikuttavuusarvioita erilaisista keskeisistä seikoista, joita nykyään lainvalmistelulta vaaditaan, ei aikaisempina vuosikymmeninä edes odotettu lakiesityksen perusteluissa kosketeltavan. Tämä on siis yksi kysymys.

Toinen kysymys on sitten se, onko hallitus, nimenomaan nykyinen hallitus, sivuuttanut oikeuskanslerin näkemykset, jotka liittyvät lakien perustuslainmukaisuuteen. Jos näin olisi käynyt, niin sehän ei missään tapauksessa olisi ollut asianmukaista menettelyä. Varmaan näistä asioista puhutaan, kuten edustaja Niinistö sanoi, pääministerin ilmoituksen pohjalta lisää — olikohan se nyt ensi viikolla, joka tapauksessa lähiaikoina.

Mutta kun tuossa julkisessa keskustelussa syntyi sellainen mielikuva, että nimenomaan Sipilän hallitus viis veisaa selvistä perustuslainvastaisuuksista ja antaa piut paut oikeuskanslerin ja muidenkin tätä koskeville kriittisille käsityksille, niin on edustaja Heinosen tavoin kysyttävä oikeuskanslerilta: onko teidän arvionne se, että nimenomaan nykyinen hallitus — ja nyt en puhu kiireeseen liittyvistä asioista — olisi jollain tavoin ylimalkaisemmin tai nonsaleeraavammin suhtautunut perustuslainäkökohtiin verrattuna aikaisempiin hallituksiin?

Tämä keskusteluhan johti myös kummallisiin ylilyönteihin, kun vaadittiin, että oikeuskanslerin pitäisi estää perustuslain vastaisten — siis hänen perustuslain vastaisiksi tulkitsemiensa — lakien tuleminen eduskuntaan. Näin käytännössä oikeuskansleri pystyisi tekemään, mutta jos näin tehtäisiin, niin sehän merkitsisi sitä, että oikeuskansleri omaksuisi itselleen sen roolin, joka meidän järjestelmässämme kuuluu perustuslakivaliokunnalle, eli sen ratkaisemisen, onko jokin lakiesitys ristiriidassa perustuslakimme kanssa vai ei. Tarkoitin tällä sitä, että totta kai, jos oikeuskansleri näkee tällaisen ristiriidan, hän tuo sen esiin valmistelussa, mutta jos hallitus kuitenkin haluaisi antaa jonkun esityksen ja jos oikeuskansleri de facto estäisi tällaisen lakiesityksen eteenpäinmenon, niin hän riistäisi perustuslakivaliokunnalta sen tehtävän.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

Otan ihan käytännön esimerkin. Edustaja Ville Niinistö ja muut silloisen perustuslakivaliokunnan jäsenet päättivät noin kymmenen vuotta sitten, että on perustuslain vastaista kieltää aikuista omassa autossaan tupakoimasta, jos auton kyydissä on lapsi. No, minun mielestäni tämä oli pöyristyttävä, virheellinen kanta, koska kai sillä lapsella ja sen terveydellä on jotain perustuslain suojaa, joka menee vielä yli sen aikuisen tupakanpolton oikeuden. Nyt hallitus sosiaali- ja terveysvaliokunnan pyynnöstä antoi tälle eduskunnalle käytännössä vastaavan esityksen. Siinä oli muutama pieni korjaus, muun muassa ikäraja laskettiin 18:sta 15:een ja niin edelleen. Ja nyt tämä uusi perustuslakivaliokunta, edustaja Niinistö ilmeisesti taas mukana, hyväksyi [Ville Niinistö: En ole!] — no, joka tapauksessa perustuslakivaliokunta yksimielisesti hyväksyi — että on täysin perustuslain mukaista kieltää autossa olevaa aikuista tupakoimasta, kun siellä on kärsivä lapsi kyydissä. No, tähän on ainoa järkevä kanta. Jos nyt oikeuskansleri olisi estänyt tämän lakiesityksen tulon eduskuntaan sanomalla, että tämä on vastoin edustaja Niinistön ja muun perustuslakivaliokunnan kymmenen vuotta sitten ottamaa kantaa, niin me emme koskaan olisi päässeet kokemaan ja näkemään sitä iloa, kun perustuslakivaliokunta korjasi aiemman virheellisen kantansa ja hyväksyi tämän uuden esityksen. [Ville Niinistö: Se ei ollut sama lakiesitys, se oli eri!] — Siinä oli eräitä aivan pieniä muutoksia, jotka oli tarkoitettu edustaja Niinistölle ja muille tällaisenä, niin kuin me sanomme, kasvojenpesuvetenä. [Ville Niinistön välihuuto]

Joka tapauksessa on hienoa, että perustuslakivaliokunta puheenjohtajan kertomalla tavalla on järjestämässä seminaarin, jossa laajemmin perustuslakivaliokunnan toimintaa, sen kehittämistä ja perustuslakikysymyksiin liittyviä ongelmia käsitellään. Sanon, summa summarum, vain tästä, että se julkinen keskustelu, joka vuodenvaihteen jälkeen käytiin, oli sillä lailla harhaanjohtavaa, että annettiin ymmärtää ikään kuin jokainen suunnilleen otsallaankin näkisi, että jokin esitys on vastoin perustuslakia, muun muassa sanottiin, että jos hallituksen pöydässä istuisi yksikin juristi, niin tämä olisi huomattu. No, minä soisin, että hallituksen pöydässä istuisi vaikka useampikin juristi, mutta käsitys siitä, että perustuslakikysymykset ovat semmoisia on—off-asioita, joissa jokainen heti huomaa, että tässä on perustuslainvastaisuus, on täysin väärä. Ei meidän hallitus valmistele eikä esitä kuolemanrangaistuksen palauttamista tai jotain muuta tällaista, joka ilmiselvästi olisi perustuslain vastaista, vaan niissä asioissa, joita hallitus ja eduskunta käsittelevät, on aina — aina — kyse tulkinnasta, ja tulkinnassa voidaan aina ottaa erilaisia kantoja.

Herra puhemies! Aika kuluu, ja joudun vähän lyhentämään, mutta haluan vain sanoa sen, että tässä tulkinnassa on erilaisia näkökohtia ja, voi sanoa, erilaisia koulukuntia. En nyt nimeä mitään koulukuntaa, koska jotkut ilmaisut on koettu loukkaaviksi, mutta haluan vain sanoa, että varsinkin nuoremmissa perustuslakiasiantuntijapolvessa on sellaista tulkintalinjaa, jolla kavennetaan eduskunnan harkintamarginaalia eli tulkitaan perusoikeuksia niin tiukasti, että se tila, missä eduskunta voi näissä asioissa liikkua, kaventuu. Ja tämä on siis poliittinen pyrkimys — en tarkoita, että puoluepoliittinen, vaan kutsutaan sitä nyt vaikka perustuslakipoliittiseksi, tai he itse varmaan kutsuisivat sitä perus- ja ihmisoikeuspoliittiseksi pyrkimykseksi.

Itse taas lähdän siitä, että korostan demokratiaa ja kansanvaltaa. Jos ja kun kansa on valinnut 200 kansanedustajaa käyttämään valtiovaltaa kansan puolesta, niin perustuslain liian tiukka tulkitseminen ja [Ville Niinistön välihuuto] eduskunnan päätösvallan aiheeton kaventaminen merkitsee kansanvallan kannalta kielteistä kehitystä ja tällaista juristivallan kasvua, jota aikaisemmin Suomessa kavahdettiin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

Nyt lainasin edustaja Heinoselta hänen puhelintaan, ja minun piti lukea sieltä eräs sitaatti, kun ei ollut lehtileikettä mukana, mutta nyt tässä lukee "Venla" ja "Koti" ja muuta, että... — Ai jaa, no nyt se palautui. [Naurua] — Otan vain esimerkin näistä tulkinnoista, herra puhemies. Edustaja Ville Niinistön mielestä tämä, että kavennetaan eduskunnan valtaa, estää fasismia. Minun mielestäni Suomessa ei ole fasismin uhkaa, mutta meillä on sellainen tuomarivallan, tai juristivallan — väärin sanoa "tuomarivallan" — uhka, että perustuslakiasiantuntijat omilla tulkinnoillaan kaventavat eduskunnan toimivaltaa siinä, mitä eduskunta sääätäessään perustuslain ja sääätäessään esimerkiksi nykyiset perusoikeudet on tarkoittanut. Tähän on kiinnittänyt kirjassaan huomiota muun muassa entinen kansanedustaja Osmo Soininvaara, ja pyydän, että edustaja Niinistö lukee myös oman puoluetoverinsa näkemyksiä tästä aiheesta.

Ja ihan tästä lopuksi tuon hyvän esimerkin: On katsottu ja eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että tässä taloudellisessa tilanteessa voidaan tehdä säästöjä, ja perustuslakivaliokunta ei ole [Puhemies koputtaa] kumonnut ensimmäistäkään — siis ensimmäistäkään — hallituksen säästöesitystä. Täällä moneen kertaan on kerrottu, miten on säästetty... [Li Anderssonin välihuuto] — Säästöesitystä, siis ensimmäistäkään säästölakia ei ole kumottu. Tämä kotouttamistuki ei ollut säästölaki, sakot eivät olleet säästölaki. Säästölait ovat niitä, mitä te vastustatte täällä salissa joka päivä, joissa on leikattu opiskelijoilta, pienituloisilta, lapsiperheiltä, ihan kaikesta. — Perustuslakivaliokunta, jossa edustaja Niinistö on ollut mukana yksimielisissä lausunnoissa tältä osin, ei ole yhtään näistä torjunut. Kuitenkin eduskunnan perustuslakivaliokunnan paljon kuulema asiantuntija professori Lavapuro sanoi 16.6.2015 Yleisradiossa seuraavaa: "Millä tavalla voidaan perustella, että leikkaukset ovat välttämättömiä, kun samaan aikaan työn, yritystoiminnan ja autoilun verotusta lasketaan miljardilla?" Eli Lavapuro edustaa sitä kantaa, että jos verotusta samaan aikaan voidaan keventää, niin säästöjä ei voitaisi tehdä. [Ville Niinistön välihuuto] Ja tätä kantaa perustuslakivaliokunta ei siis ole hyväksynyt. Sama Lavapuro sanoo samassa Yleisradion jutussa seuraavaa: "Kun nämä leikkaukset ovat näin suuria ja kohdistuvat juuri heikoimpiin, niin valtiosääntöjuristina" — siis valtiosääntöjuristina, ei poliitikkona — "kysyy, eikö tätä huomattu vai eikö siitä yksinkertaisesti piitattu." Eli hänen mielestään hallitus on ollut piittaamaton tai huolimaton, kun se on kohdistanut leikkauksia heikoimpiin eikä ole huomannut, että ne ovat perustuslain vastaisia. No, nyt on käynyt niin, että perustuslakivaliokuntakaan ei ole pitänyt niitä perustuslain vastaisina. Ja tästä seuraa kysymys edustaja Lapintielle, joka on perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja: kun professori Lavapuro on näköjään useamman kerran iskenyt kirveensä kiveen — hän piti myös esimerkiksi eläkeläisten raippaveroa perustuslain vastaisena ja Aito avioliitto -aloitetta perustuslain vastaisena, ja näistäkin perustuslakivaliokunta, kummastakin, on ollut eri mieltä — niin oletteko huomanneet, että nämä professorit, esimerkiksi Lavapuro, olisivat korjanneet tulkintaansa perustuslain omaksumien tulkinnan mukaisiksi, vai ovatko he edelleen jatkaneet tätä poliittista, sanotaan nyt sitten perustuslakipoliittista, agenda, mikä heillä selvästi on ollut?

Toinen varapuhemies Arto Satonen: No niin, ja nyt tässä mainittiin sen verran useasti edustajien Niinistö ja Lapintie nimet, että lienee perusteltua ottaa vastauspuheenvuorot.

16.46 Ville Niinistö vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toivon, että edustaja Zyskiewicz muuten varsin ansiokkaasti omia näkökulmia esittäneessä puheenvuorossa oli-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

si korrekti myös perustuslakiasiantuntijoita kohtaan. On selvää, että myös heillä on oikeus tuoda esille sellaisia näkemyksiä, jotka ovat suhteellisia eivätkä absoluuttisen perustuslain mukaisuuden arviointia. Itse näkisin, että näissä useissa esimerkeissä, mitä edustaja Zyskowicz toi esille, oikeusoppineet ovat korostaneet, että jotkin ratkaisut olisivat paremmin perustuslain kanssa sopusoinnussa kuin toiset, mutta se ei tee niistä toisista ratkaisuista perustuslain vastaisia.

Mitä tulee näihin talouslakeihin, on niin, että meidän vuoden 2000 perustuslakiuudistuksen yhteydessä nämä TSS-oikeudet ja ihmisten toimeentulo-oikeudet vahvistuivat siinä määrin, että perustuslakivaliokunnassa on käyty toistuvasti keskustelua siitä, missä kohtaa jonkinlainen perustoimeentuloa heikentävä lainsäädäntö voisi olla perustuslain vastaista. Mutta on selvää, että nämä taloussäästölait menevät tämän rajan yli vain äärimmäisen harvoin ja tämä on tämmöistä suhteellisuuspohtiskelua, ja sitä myös nämä perustuslakiasiantuntijat ovat korostaneet myös valiokunnissa.

16.47 Annika Lapintie vas (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Zyskowicz käytti pitkän puheenvuoron, ja kaikkea ei ehdi minuutissa kommentoida, mutta näistä säästölajeista: Kuten edustaja Niinistö totesi ja edustaja Zyskowicz hyvin tietää, taloudellinen tilanne yhteiskunnassa oikeuttaa tiettyihin säästöihin mutta siinä tulee pohdittavaksi, milloin mennään niin kauas tästä perusturvasta, että sitä ei voida hyväksyä. Tähän tilanteeseen perustuslakivaliokunta on nimenomaan todennut, niin kuin yritin aikaisemmin kertoa, että on suuri ongelma, että hallitus tuo ripotellen säästölakeja, joiden yhteisvaikutusta ei voida tietää. Tämä on tullut asiantuntijakuulemisessa ja toistettu usein perustuslakivaliokunnan lausunnoissa. Toivoisin, että hallitus nyt, kun lainvalmistelun ongelmista julkisuudessa puhutaan, myös ottaisi onkeensa.

Vielä tästä asiantuntijoiden mahdollisuudesta julkiseen keskusteluun: en kyllä [Puhemies koputtaa] haluaisi elää yhteiskunnassa, jossa sanomme, että julkista keskustelua radiokanavalla ei saa käydä.

16.48 Ben Zyskowicz kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Edustaja Lapintien loppuheitosta on pakko sanoa: kuka on esittänyt, että asiantuntijoilta kiellettäisiin osallistuminen julkiseen keskusteluun? En minä ole kuullut kenenkään sanovan niin, vaan kun nämä perustuslakiasiantuntijat itse usein korostavat, että he eivät tuo esiin omia näkemyksiään vaan referoivat perustuslakivaliokunnalle, minkälaisia kantoja perustuslakivaliokunta aikaisemmin tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimissa on ottanut, niin kysyin, edustaja Lapintie, kun te olette ottanut aivan eri kannan näihin säästölakeihin kuin esimerkiksi professori Lavapuro tässä Yleisradion haastattelussa, oletteko huomannut, että tämä olisi vaikuttanut professori Lavapuron näkemyksiin.

Kun täällä edustaja Niinistö yritti selitellä, että ei ole otettu eri kantoja, niin esimerkiksi niin sanotussa raippaverossa hän oli sitä mieltä, että se on vastoin perustuslakia, perustuslakivaliokunta oli sitä mieltä, että se ei ole, Aito avioliitto -aloitteessa hän oli sitä mieltä, että se on vastoin perustuslakia, perustuslakivaliokunta oli sitä mieltä, että se ei ole — esimerkkinä.

16.49 Annika Lapintie vas (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun edustaja Zyskowicz aloitti sillä, että radiokeskustelussa Yle-kanavalla hän on näin sanonut, niin mielestäni pitää kyllä erottaa se, minkälaista julkista keskustelua avoimesti läpinäkyvässä yh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

teiskunnassa meidän tieteenekijät käyvät. Se on yksi asia. Toinen asia on sitten perustuslakitulkinnat, ja totta kai, juuri niin kuin sanoitte, siihen vaikuttavat perustuslakivaliokunnan aikaisemmat kannat, siihen vaikuttavat ihmisoikeustuomioistuimen, EU-tuomioistuimen ja muiden kansainvälisten asiaan kuuluvien järjestöjen kannat, ja sitten nämä asiantuntijat eli tieteenekijät, yliopistojen professorit vetävät siitä oman johtopäätöksensä. Näin kuuluu olla. Sen jälkeen perustuslakivaliokunta sitten tekee arvionsa. Kuten hyvin tiedätte, perustuslakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat harvoin ovat samaa mieltä. Yleensä he ovat eriaisteisesti eri mieltä keskenään, ja näin tähän perustuslakivaliokuntaa sitten tarvitaan.

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Sitten palataan puhujalistaan.

16.51 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuoden 2015 toiminnasta on minun mielestäni hyvä ja perusteltu asiakirja. On nimittäin niin, että laillisuuden valvonta maassa on demokraattisen valtion kannalta äärimmäisen tärkeä asia, se, että perusoikeuksia kunnioitetaan ja perusoikeuksien toteutumista hallinnon tehdessä omia töitään valvotaan koko ajan. Valtioneuvoston oikeuskanslerin tärkein tehtävähän on nimenomaan se, että hän istuu oikeuskanslerin ominaisuudessa valtioneuvoston istunnoissa ja valvoo sitä, että päätökset, joita valtioneuvosto tekee, ovat lainmukaisia, niin kuin perustuslaki vaatii, että kaiken julkisen toiminnan tulee perustua lakiin ja lakia on tarkoin noudatettava. Tämä on varmaan oikeuskanslerin tärkein tehtävä, ja siinä toteutuu ajassa ja joka hetki perustuslain vaatimus laillisuusperiaatteesta ja siitä, että oikeusvaltioperiaatteita kunnioitetaan aidosti.

Oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu monia muitakin tehtäviä. Viranomaisten valvonta, tuomioistuinten valvonta, asianajajien valvonta ovat äärimmäisen tärkeitä tehtäviä nekin. Ne muodostavat ketjun, jonka periaatteen mukaan suomalainen oikeusvaltio toimii. Jokainen kansalainen, joka katsoo oikeuttaan loukatun, voi tänä päivänä tehdä kantelun, ja se on maailman helpoin homma tehdä. Jos omistaa internetyhteyden, se on helppo tehdä sitä kautta, ja sen voi tehdä vaikka ihan tavallisella kirjeellä. Siihen tarvitaan tietysti postimerkki ja oikea osoite, että se menee suoraan oikeaan paikkaan.

Yleensä julkisessa keskustelussa oikeuskanslerin tehtävistä on monesti sotkettu asioita kyllä aika perusteellisesti, esimerkiksi tässä viime päivien keskustelussa siitä, onko perustuslakivaliokunta toiminut omissa tehtävissään oikein. Perustuslakivaliokunnalle tulee valtava määrä erilaisia yleisökirjeitä, joiden mukaan perustuslakivaliokunnan pitäisi puuttua siihen tai tähän tehtävään. Se kuvaa vain sitä, että meillä kyllä laillisuusvalvonta tässä maassa toimii, mutta kansalaisille aika monessa yhteydessä on epäselvää, kenelle se kantelu pitäisi tehdä. Mutta kuitenkin, jos esimerkiksi kantelee oikeuskanslerille, on ihan varmaa, että jos sen olisi pitänyt mennä vaikka oikeusasiamiehelle, niin varmaan ihan normaalin viranomaisvelvoitteen takia tämä kantelu tai kirje osoitetaan sitten oikealle viranomaiselle. Eli jos kansalaisen tekemä kantelu tai valitus ei varmaan mene hukkaan, kun se tulee toimitetuksi jollekin viranomaiselle, häntä neuvotaan siinä yhteydessä.

Arvoisa herra puhemies! Haluaisin kiinnittää yhteen asiaan huomiota, ja se on nimenomaan tämä päätösten viipyminen, johon oikeuskansleri kertomuksessaan myös muuttamalla tapauksella viittaa. On aivan sietämätön tilanne Suomessa tällä hetkellä: meillä valtava määrä erilaisia oikeusasioita, oikeusjuttuja on kesken, valituksia eri hankkeista on kesken tuolla hallintotuomioistuimissa. Pääministeri Sipilä sanoi jossakin yhteydessä, että

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

meillä on tällä hetkellä 2,9 miljardin euron arvosta erilaisia hankkeita odottamassa lupapäätöksiä tai sitten hallinto-oikeuden päätöksiä valitusten takia. Tähän hommaan pitäisi tässä maassa saada pikkuhiljaa järkeä. On selvä asia, että kun tehdään isoja päätöksiä, vaikka joku tehdashanke jollekin paikkakunnalle, niin siinä ympäristöväki aktivoituu, että meneekö maailma piloille nyt ja välittömästi. Totta kai sitten pyritään kaikin käytettävissä olevin keinoin valittamaan hallinto-oikeuksiin ympäristöluvista ja monesta muusta luvasta. Mutta keskuudessamme ikävä kyllä myös jokaisesta kunnasta ja kaupungista löytyy näitä ammattivalittajia, joiden tehtävänä on saada joku hanke pysäytettyä, ja sitten kun on saanut jonkun miljoonahankkeen pysäytettyä, niin sitä kehutaan paikallisessa baarissa, että minä olen tehnyt merkittävän oikeustoimen, kun olen saanut pysäytettyä ison hankkeen.

Se, että asiat ovat näin, on meidän kansanedustajien vika. Meidän tulee säätää niin hyviä lakeja ja nimenomaan sitten antaa rahaa siihen, että valituskäsittelyt eri tuomioistuimissa ovat mahdollisimman nopeita, ja pitäisi minun mielestäni luoda myös semmoinen valitusten käsittely tähän maahan tuomioistuimissa, että tällaiset turhat valitukset tavallaan esitarkastuksessa karsittaisiin armotta pois ja ne saisivat lyhyen ja nopean käsittelyn ja näille turhille valituksille määrättäisiin sitten vielä kohtuullisen korkea maksu turhan valittamisen aiheuttamisista kustannuksista. Totta kai sen pitää olla kaikille sama, mutta tällainen tie, että ihmiset kerskuvat sillä, että sainpahan tuonkin hankkeen seisahtumaan, ei ole oikeusvaltioperiaatteen mukainen, eikä se toisaalta ole myöskään demokratian mukaista toimintaa, koska demokratiassahan vanhan kreikkalaisen viisauden mukaan enemmistö päättää, useimmat päättävät kaikkien asioista. Tässä nykyisin on mennyt melkein anarkian puolelle, että muutamat pystyvät pysäyttämään valituksella melkein minkä tahansa hankkeen ja enemmistö joutuu sitten odottamaan vuosia, vuosia.

Tämä on myös kansalaisten oikeuksien kannalta aivan välttämätöntä. Enemmistön oikeudet siitä, että joku hanke etenee, joku voimalaitos tai joku muu — ei se voi olla niin, että pieni, pieni vähemmistö voi valituksella kaiken pysäyttää. Kyllä yhteiskunnassa, jota rakennetaan, sen pitää mennä enemmistön tahdon mukaan. Kuitenkin kaikessa on takana se yleinen tietoisuus siitä, että Suomessa noudatetaan lakeja ja niiden mukaan sitten eletään.

Lopuksi, arvoisa puhemies, vielä metsäpuolelta nostan yhden lainkohdan esimerkiksi, jossa laillisuusvalvonta on ongelmallinen: metsälain 10 §. Siellä on sellaisia muotoja esimerkiksi avainbiotooppien, tärkeiden elinympäristöjen määrittelyssä, että niistä ei ota kyllä erkkikään selvää, ja erkki on kyllä viisas mies. Nimittäin siellä on sellaisia sanamuotoja siinä lainsäädännössä, että jos kysyy viranomaiselta esimerkiksi, onko tämä metsälain 10 §:n mukainen tärkeä elinympäristö, niin viranomainen sanoo, että kyllä tämä on, mutta kun tuosta sillä metsäkoneella ajetaan, niin ei ole mitään ongelmaa. Sitten kun joku kansalainen tekee siitä valituksen ja sitten tulee katselmustoimikunta sinne paikalle, niin todetaan, että se onkin kolme metriä liian lähellä, ja tuomio tuli.

Elikkä ympäristölakipuolella on tämmöisiä epämääräisyyksiä niin paljon, että meidän eduskunnassa pitää pyrkiä tällaisista eroon ja pitää huoli siitä, että kun lainsäädäntöä laaditaan tässä talossa, niin yleisen, laillisen, normaalin menettelytavan mukaisesti lait ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Sillähän me estämme sellaisen turhan oikeudenkäynnin tuolla hallinto-oikeuksissa tai käräjäoikeuksissa, että ei tule epätasmoisten ilmausten takia turhia syytteitä ihmisille. On nimittäin niin, että hyvin moni metsämies, nuori metsämies ja nuori metsäammattilainen, -nainen, on saanut syytteen metsälain 10 §:n rikkomuksista, ja niitä kun pari kolme tulee peräkkäin ja sitten sakkotuomiot rapsahtaa, niin se käytännössä on hänen elämänsä osalta sitä, että jos hakee vaikka valtion virkaa tai muuta merkittävää

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

tehtävää, niin nämä äsken mainitut turhat oikeusjutut estävät hänen elämänuransa kehittymisen, ja se on kyllä väärin, että epätarkan lainsäädännön takia näin tapahtuu.

Lopuksi, arvoisa puhemies: kun oikeuskansleri on nyt siirtymässä rauhallisempiin tehtäviin, eläkkeelle, niin toivon hänelle omasta puolestani raittoisia eläkepäiviä ja hyvää vointia.

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Sitten vielä myönnän puheenvuorot niitä tässä vaiheessa pyytäneille edustajille Lapintie ja Zyskowicz, ja sen jälkeen oikeuskanslerin puheenvuoro.

16.58 Annika Lapintie vas: Arvoisa puhemies! Haluaisin nyt vielä alleviivata sitä, että perustuslakivaliokunta on vuosi sitten tuonut ja nyt uudelleen tässä mietinnössä oikeuskanslerin kertomuksen johdosta tuo esille havaitsemaansa ongelmaa, että Oikeuskanslerinviraston työtehtävät ovat aika vaikeasti toteutettavia silloin, jos riittävän aikaisessa valmisteluvaiheessa ei asianomainen valmisteleval virkamies ota yhteyttä Oikeuskanslerinvirastoon ja pyydä ohjeita tai kommentteja tai neuvoja. Tämän esittäisinkin tällaisena, että kun jatkuvasti puhutaan lainvalmistelun ongelmista, niin tämä toivottavasti nyt tämän julkisuudessaakin olleen keskustelun jälkeen tiedostetaan. Että jos perustuslakivaliokunta on mietinnössään sen todennut, niin ilmeisesti se ei ole ollut riittävän painokasta, mutta sitten kun asia nousee julkiseen keskusteluun, niin toivottavasti nämä molemmat havainnot sitten tukevat toisiaan.

Toinen asia on se, että on erittäin huolestuttavaa, jos Oikeuskanslerinvirasto ja oikeuskansleri ovat huomauttaneet perustuslaillisuuden ongelmista ja siitä huolimatta tätä hallituksen esitystä ei ole korjattu. Eli toivottavasti nyt tämän julkisuuteen nousseen keskustelun myötä tällaiseltakin ongelmalta jatkossa vältytään ja otetaan huomioon nämä Oikeuskanslerinviraston huomiot riittävän aikaisessa vaiheessa. Ja kuten tuossa esittelypuheenvuorossa totesin, nimenomaan ministeriöiden valmisteluvaihe on se vaihe, jossa näihin asioihin puututaan.

Omasta puolestani haluaisin myös kiittää oikeuskansleria pitkästä virkaurasta.

17.00 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa herra puhemies! Oikeuskansleri käyttää itse kohta puheenvuoron ja kommentoi tätä vuodenvaihteen keskustelua varmasti, mutta haluan todeta, että on vaikea uskoa, että olisi sellainen tilanne, jossa oikeuskanslerin huomautuksia perustuslaillisista näkökohdista ei otettaisi hallituksessa huomioon. Yksittäinen tapaus on ollut esillä, ja siihen on varmasti omat taustaselityksensä, mutta kyllähän se perusasia on se, että hallituksen pitää ottaa huomioon oikeuskanslerin näkökohdat ja vähintään niissä hallituksen esityksen perusteluissa nostaa nämä perustuslailliset ongelmat esiin ja todeta, että hallitus pitää perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä perusteltuna.

Sitten haluan sanoa edustaja Lapintielle — puheenjohtaja Lapintielle — että olen tyytyväinen perustuslakivaliokunnan työhön näiden mainitsemiä asioiden osalta. Se, että perustuslakivaliokunta ei ole lähtenyt julistamaan säästölakeja perustuslain vastaisiksi, vaikka samanaikaisesti tehdään veronkevennyksiä, on mielestäni erittäin oikea linja. Se antaa eduskunnalle sen päätösvallan, mikä normaalissa parlamentaarisessa demokratiassa eduskunnalle kuuluu. Ja olisipa kiva tietää, miten perusoikeuksista pitkän päälle huolehdittaisiin, jos ei taloudelle annettaisi mitään painoa. Myös se kanta, jonka perustuslakivaliokunta otti tähän niin sanottuun eläkkeensaajien raippaveroon, oli mielestäni perusteltu, koska

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

jos tästä yhdenvertaisuussäädöksestä ruvetaan kovin tiukkoja sääntöjä johtamaan esimerkiksi verolainsäädäntöön, niin se on pohjaton kaivo. Me voimme minkä tahansa verolain osalta osoittaa, että tietyssä tilanteessa eri ihmiset maksavat eri tavoin veroa. Eli mielestäni nämä kannanotot ovat olleet perusteltuja ja myös se, mitä sanoitte tästä avioliittoaloitteen säätämisyjärjestyksestä.

Omaltakin osaltani lopuksi kiitän oikeuskansleria pitkästä ja hyvästä työstä.

17.03 Valtioneuvoston oikeuskansleri Jaakko Jonkka: Arvoisa puhemies! Arvoiset kansanedustajat! Täällä nyt nostettiin... No, ensinnäkin kiitän perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaa ja valiokuntaa mietinnöstä ja siinä esille tuoduista seikoista.

Täällä tuli esille tämä loppuvuoden haastattelu, joka kirvoitti sitten mielenkiintoisen keskustelun sekä lainvalmistelusta, lakien perustuslainmukaisuuden valvonnasta että oikeuskanslerin roolista. Nyt kun se nousi täällä esille, niin minä voinen siitä muutaman sanan näihin kysymyksiin, joita täällä esitettiin, vastata.

Ensinnäkin siinä, mitä siinä haastattelussa on sitaatteihin merkitty, kuuluu minun oma ääneni. Sitten siihen, miten toimituksessa on otsikoitu tämä haastattelu, minä en ole voinut vaikuttaa enkä päässyt sitä edes näkemään. Se lausumakseni merkitty perustui pitkän ajan kokemukseen, mitä minulle on tässä hallituksen lakiesitysten arvioinnissa ja valvonnassa tullut. Voi sanoa, että keskeisesti nojasin vuoden 2014 kertomuksen puheenvuorossa esittämäni ja niihin vastauksiin, mitä ministeriöitten kansliapäälliköiltä pieneen kyselytutkimukseeni sain. Toinen lähde, mihin siinä nojasin, oli perustuslakivaliokunnan lausunnot ja mietinnöt ja niissä esitetyt näkökohdat.

Sitten kysymys siitä, onko nykyhallitus tai joku muu hallitus sivuuttanut oikeuskanslerin lakiehdotuksen perustuslaillisuutta koskevat huomautukset: Tätäkin on syytä pikkasen selostaa, miten tämä keskustelu yleensä tästä perustuslainmukaisuudesta käy. Siinä on joko Oikeuskanslerinviraston esittelijä, taikka sitten oikeuskansleri itse käy keskustelua ministeriöitten lainvalmistelijoiden kanssa, ja se on sellaista kahden juristin välistä juridista keskustelua, jossa esitetään näkökohtia ja puntaroidaan perusteluja ja sparrataan perustelujen laadun parantamista. Siinä on näin asianlaita, että joskus meidän esittämämme näkemykset menevät paremmin, joskus huonommin perille, ja siinä ei ole kysymys siitä, että siinä olisi nyt jyrätty taikka syrjäytetty meidän esittämiämme näkemyksiä, vaan siinä on kahdella juristilla pikkasen erilainen käsitys, ja siihen, miksi ministeriön virkamies sitten haluaa pitää kiinni omastaan, voi olla useita syitä, mutta siinä on lähinnä nyt sitten tulkinasta kysymys.

Sitten kun täällä vielä kysyttiin kantaa, että onko tällä hallituksella enemmän ollut näitä tällamaisia perustuslaillisia ongelmia, joihin olisi jouduttu puuttumaan, niin tilastoja pikkasen on katseltu ja se on 10—20 prosenttia ylipäänsä näistä kaikista yleisistuntoon menevistä asioista, joihin me joudumme puuttumaan. On erilaisia puutteita ja korjausehdotuksia, ja se on pysynyt sen ajan, mitä olen Oikeuskanslerinvirastossa ollut, suurin piirtein samalla tasolla, elikkä ei suuria heittelyitä ole.

Sitten keskustelussa nousi esille myös, ja täälläkin, se, että oikeuskansleri ei ole esittänyt perustuslain tarkoittamaa huomautusta valtioneuvoston yleisistunnossa ja merkityttänyt sen pohjalta sitten pöytäkirjaan mielipidettään, ja tätä on myös vähän historian valossa tarkasteltu. Ilmeisesti ei koskaan lakiesitysten kohdalla tällaista huomautusta ole tehty. Se ei oikeastaan voisi kuuluakaan tämäntyyppisissä asioissa oikeuskanslerin rooliin, koska kysymys on perustuslain tulkinnasta, jonka auktoritatiivinen tulkitsija on eduskunnan pe-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

rustuslakivaliokunta. Jos yksi ihminen lähtisi sitten tekemään jotain noin radikaalia toimenpidettä, niin minusta se sotisi kyllä demokratian periaatetta vastaan ja olisi aika vieras tälle oikeusjärjestykselle.

Minä luulen, että tässä oli esitettyihin kysymyksiin vastaus. Nämä ovat hyvin monitahoisia ja tärkeitä asioita, mitä tässä esille on nostettu.

Sitten minä vielä yhteen asiaan kiinnittäisin huomiota. Perustuslakivaliokunta, samoin kuin edellisellä kerralla, niin nytkin, ilmoitti pitävänsä tärkeänä, että eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin työnjaon ja yhteistyön kehittämismahdollisuudet selvitetään. En ollenkaan pidä tällaista huonona asiana, että näin tehtäisiin. Tässä vain nyt on erinäisiltä tahoilta, kun asiasta on keskusteltu, tullut esille myös semmoisia ehdotuksia, että kantelut ja ylipäänsä viranomaisvalvonta keskitettäisiin oikeusasiamiehelle ja poistettaisiin oikeuskanslerin tehtävistä, jotta oikeuskansleri voisi painokkaammin suunnata resursseja valtioneuvoston valvontaan. Jossain tilanteessa esitettiin jopa sellaistaakin, että Oikeuskanslerinvirastosta pitäisi muodostaa jonkinmoinen valtioneuvoston oikeuspalveluita tarjoava yksikkö. Minä haluaisin tähän kommentoida ihan sen kokemuksen perusteella, mikä minulla on, ja nyt kun olen siirtymässä näistä tehtävistä pois, niin ehkä sitä suuremmalla syyllä voin näistä esittää näkemyksiä ilman, että sanotaan, että puolustan omaa reviiriäni.

Valtioneuvoston valvonta ja yleinen viranomaisvalvonta tukevat toisiaan. Viranomaisvalvonta varmistaa Oikeuskanslerinvirastolle oikeudellisen substanssiosaamisen eri oikeudenaloilta ja antaa konkreettista tuntumaa siihen, miten eri hallinnonaloilla lainsäädäntö käytännössä toimii. Kanteluista ja tarkastuksilla saamme tietoa siitä, millaisia ongelmia ihmisillä ruohonjuuritasolla on. Kokemus lainsäädännön todellisen elämän vaikutuksista on arvokasta taustatietoa silloin, kun Oikeuskanslerinvirastossa joudutaan valtioneuvoston valvonnassa arvioimaan muun muassa lakiehdotusten vaikutuksia perusoikeuksiin. On huomattava, että perus- ja ihmisoikeuksien todellinen merkitys testataan juuri ihmisten arjessa ja lakeja käytäntöön sovellettaessa. Jos Oikeuskanslerinvirastossa ei olisi viranomaisvalvontaa, tämä tuntemus ja tuntuma puuttuisivat. Ja taas jos Oikeuskanslerinvirastosta tehtäisiin tällainen jonkinlainen oikeuspalveluita valtioneuvostolle tarjoava yksikkö, viraston rooli muuttuisi operatiiviseksi neuvonantajaksi ja valvonnallinen aspekti jäisi pois. Kokemus on osoittanut, että valtioneuvoston lähivalvonta on monella tavalla hyödyllistä. Kun voimme heti valmisteluvaiheessa valvonnan keinoin ja mahdollisuuksin puuttua asiaan, ongelmat voidaan nopeasti ja eleettömästi korjata ennen päätöksentekoa. Realistinen tosiasia on, että valvojaa kuullaan paremmin kuin operatiivista neuvonantajaa. Oikeuskanslerin toimenpidearsenaalilla on ennalta ehkäisevää vaikutusta. — Kiitos.

17.12 Ville Niinistö vihr: Arvoisa puhemies! Haluan minäkin kiittää oikeuskansleri Jonkkaa hienosta työurasta ja hyvästä yhteistyöstä vuosien varrella.

Ehkä yksi asia jäi muuten ansiokkaassa puheenvuorossa hiukan mieleen. On kuitenkin jännä ristiriita siinä, kun kyllähän oikeuskanslerin valvontatehtävään liittyvät huomiot esimerkiksi siitä, kuka on jäävi tai kuka ei ole jäävi — oikeuskansleri Nikula teki aika ratkaisevia päätöksiä tässä asiassa — ja ne vaikuttavat valtioneuvoston päätöksentekoon. Jos valtioneuvosto ei tällaisia huomioisi ja veisi päätöksiä eteenpäin eduskuntaan, niin kyllähän oikeuskanslerin silloin pitäisi jättää huomio. Mutta ymmärsin, että tarkoittitte juuri perustuslainmukaisuuden arviointia, joka on vähän eri asia. Eli sinälläänhan oikeuskansleril-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

la on valtioneuvoston istunnossa iso arsenaali eri keinoja käytössään, mutta perustuslainmukaisuuden arvioinnin osalta varmasti tämä tilanne on niin kuin kuvasitte. — Kiitos.

17.13 Valtioneuvoston oikeuskansleri Jaakko Jonkka: Arvoisa puhemies! Tämä pitää paikkansa. Tämä koskee lakiehdotusten arviointia. Esimerkiksi hallinnollisissa päätöksissä ja minusta myös asetuksia annettaessa oikeuskanslerilla on tämä rooli, ja pitäisi myös, jos havaitaan, että asetus olisi lain kanssa ristiriidassa, siinä vaiheessa puuttua, koska ne ovat niin sanotusti lopullisia päätöksiä valtioneuvostossa. Mutta silloin kun asia menee eteenpäin eduskuntaan, niin nähdäkseni ei tällaista tilannetta voisi tehdä.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 4/2016 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.